

Ivan Pravdić

CRKVE I VODOPADI

Svako jutro ustanemo pre svih, skočimo u bazen i plivamo sat vremena. Onda doručujemo. Idemo zatim kombijem na rad. Sve nam je lako i opušteno. Dobro organizovano. Nigde ne žurimo. Samo nam je vruće. Prevručće. Tražimo, ima li nekih vodopada, čujemo da ima. Smišljamo brzo. Hoćemo svi iz projekta da idu sa nama pod vodopade da snimamo kako se ljubimo u parovima, baš pod vodopadima. Kissing Waterfalls! Da se ljube svi. Kao supružnici, ljubavnici, braća i sestre, stari i novi prijatelji, konkurencija... Mi smo oduševljeni svojom idejom, a i drugima se sviđa vlažno ljubakanje i osveženje. Ali, vodopadi su presušili u ovo doba godine.

Ne odustajemo. Tragamo dalje za vodom u pustinjama Portugala. Sada hoćemo talase. Usplamtele talase da snimamo pod njima! Postoji i kamera za podvodno snimanje! Genijalno. Okean je samo sto kilometara daleko. Odmah da idemo tamo, da se bacimo u atlanske talase i snimamo davljenje. Live!

Svi su se zabrinuli s razlogom, jer, mi nikad i nismo bili na okeanu, i ne znamo za njegovu ledenu snagu i resku opasnost, talase ubice, ajkule proždrljivice i surfere koji daskama razbijaju glave nepažljivim kupaćima.

Ipak, organizatori pristaju. Šalju nas na Troju da snimimo talase. Nigde talasa. Ni talasića. Dva sata kolima i sat trajektom i još sat peške da bismo stigli na beskonačno dug pesak prekriven mirnom ledenom vodom. Ništa od talasa. Smestili su nam. Moramo već i da se vratimo na večeru. Stižemo skuvani u kafanu Eškondidinjo – Skrovište! Kačimo rančeve za kuke od dlakavih svinjskih papaka i na predlog džinovskog konobara vatrogasca jedemo supu od povrća čija je kremastost postignuta kukuruznim grizom, piletinu zalivenu pivom, opojni čokoladni mus i super sveži ananas. Siti smišljamo dalje. Moramo da nađemo talase. Može, kažu. Postoji bazen, waterworld u Montemor-o-Novo. Postoji mašina koja pravi talase. Doduše, podloga nije peščana i stenovita, već od plavih pločica. Ali nama to ne smeta da odemo na prepun bazen, tražimo da snimamo pola sata i da se iz talaso-pravljača izbace sva deca, zatim da se zaegzibicionišemo i nagi isprevrćemo po talasima sa podvodnom kamerom, snimajući sunce kako bi izgledalo golom davljeniku – mutno, kriveće i mrdajuće iznad nemirne gladne vode. To!

I šta smo mi uradili sa tim talasima?

Moja žena, koja zna da mi kaže: ja svarno ne znam šta je normalno, ali znam da ti sigurno nisi normalan, pod okeansko simuliranim na bazenu talasima od svetlosti projekcije igra gola u katoličkoj crkvi! Jea!!! Meni je sve normalni. Verovatno sam zato nenormalan. Talase smo sa tri video bima projektovali na beli svod dugačke crkve i publika koja je došla, sedela je i ležala na hladnom podu i osećala se udavljenički opušteno transcendentno pod mrdajućim bleštavim plavetnilom. Preko velikog krsta u dnu crkve, ili je to njen vrh, oltarska rupa, neki istoričar umetnosti bi znao kako se to tačno kaže, tamo smo u drugom delu predstave projektovali muve preko belog zida i nagote plešućeg tela,

rojeve muva koje su projektovane bile velike kao vrane, kako sleću na beličasto golo telo pod krstom. Živa muzika violončela, sintija i semplera, ja sam sve to kao koordinisao i napravio da sam se osećao prezauzet i svišan da, što sam na probama radio, govorim Oprostite svom krvniku, poemu na srpskom i zvučam univerzalnim glasom. Taj moj nastup ostao je tajna na probama i u ličnom iskustvu.

Moja žena je baš puno radila i saradivala. Sa arhitektom Janom Šulcom skupili su komade odeće od svih učesnika, pa su ih onda isprobavali kako im šta stoji. Od ovoga smo napravili super smešni video Dress Up Mess Up, pustivši ovo oblačenje i skidanje gomile odeće na vetru u nazad, sa različitim brzinama.

Kako upoznati čoveka, te silne ljude umetnike sa kojima treba da saradjemo? Da uđemo u njihovu kožu, tj. savremenije, odeću? Evo kulturnog modela! Upoznavanje. Susretanje. Delo je manje značajno i uglavnom, opterećujuće, što će nam pokazati i sledeći primer.

Još jedno upoznavanje sa učesnicima, a to je izgleda bilo na pameti mojoj supruzi, koja mi je nekoliko meseci posle ovog projekta saopštila najradosniju vest, da čekamo bebu, bio je Mirrorcle. Dvodimenzionalni otisci svih učesnika u aluminijumu trebalo je da budu izloženi na sunčanoj padini starih plutinih hrastova. Divna slika. Ali svaki rad donosi kompromise. Aluminijum je preskup. Je l' može karton, pitaju producenti. Ne može! Ovo je eskterijerna instalacija. Mora da odoli vetru, kiši, bar nekoliko milenijuma... Šper ploča? Pa, ok. Onda su pikantni oblici aluminijuma ukucavani na različite delove tela. Sve to postavljeno je, naravno, ne na brdu, već u manastirskom dvorištu, među masline, što je, sa smanjenim brojem modela bilo fino i dekorativno, ali daleko od spektakularnosti stotine odblešćujućih ljudi po celome brdu.

Zašto nam nisu omogućili da stvaramo u obimu koji nam se učinio najboljim? Zato što producentima nije bitna umetnost, već oni smatraju, da posle konceptualizma, ni umetnicima više nije važno delo, već samo ideja umetnosti, dok će realizacija producirana u neumetničkom okruženju za pare.

Pošto su se Colina produkcije ipostavile kao preterano kompromisne, ja sam se većma posvetio miru i radu. Dokolici, koja je preduslov svakog stvaralaštva. Održao sam predavanje o dizajnu vremena posle koga nisam dobio nijedno pitanje, samo ljubazna čestitanja. Ego mi se ispunio prezirom – koji mene hvale, lažu me, ili su budale! Ali, organizatori su tražili da mape uma, lavirinte pojmova i matrica za dizajniranje vremena ostanu u kulturnom centru kao ogromni pano sa krupnim, samo meni, a sada već verovatno i njima, jasnim rečima i modelima.

Radio sam i koreografiju neprestanog indeterminističkog pokreta sa tri mlade portugalske plesačice, Martom, Ližijom (evo jednog sjajnog imena) i Sonjom i jedanest japanskih kuglica, pardon, kineskih optica skočica. Nisam bio zadovoljen postignutim uzbuđenjem kojim nismo uspeli da oslobodimo ritam i izazovemo misao. Barem smo se pošteno preznojili.

Bez gaća se šetkajući u afričkoj haljini, pisao sam dramu Kvarna karma, ćaskao, pušio hašiš, delio savete za pivo ili... Naplivavši se svakog jutra, dovoljno sam bio opušten da napišem i svoju prvu ozbiljnu pesmu na engleskoj jeziku (ako ne računamo one srednjoškolske za spid metal bend u kom sam svirao, pardon, lupao bubnjeve).

How About a Quick Fuck in Quick Sand?!

Da! Učinili smo i omaž Raši Todosijeviću – Was ist Kunst? Umesto Marinelinog lica i surovo nežne ruke umetnika, koja više traži neku suštinu iza mrdave a bezizražavajuće teksture lica, tu je snežno bela blago dlakava guzica koja crveni pod insistirajućim udarcima preplanulog dlana i bitnog pitanja – Šta jeste Umetnost?

Da se ne stekne utisak da skoro ništa stvarno nisam radio kao projekat, osim što sam mnogima drugima pomagao i smetao, pisao, govorio, pevao, kretao se, performirao, ali u situacijama kada se projekti nisu izvodili, solio pamet... u nekom od sledećih nastavaka pisaću i o kreiranju univerzalnog jezika kome sam posvetio puno radnih i inih sati na Colina.

Previše primera. Premalo zaključaka. Tipično za moje pisanje. Ali, putovaćemo u sledećem nastavku u Holandiju, da se susretnemo sa novim primerima, a možda i nekim uvidima o tome kako se kulture kreću u novim milenijuma. I kako se kulturne vrednosti bore sa sudbinom postajanja pukog nagomilavanja potrošačkih ponuda.

PRODUCIRAN ŽIVOT

Divno je kada čovek putuje. Tako može da dozna i nauči neke stvari koje je do tada stvarno smatrao nemogućim, ili mu nikada nisu padale na pamet, a h hjmmmmmmmmm b hbn bbnn m mmmnc,lc2ds (ovo je otipkala moja petomesečna ćerkica) mogle bi da mu olakšaju život, ili barem učine lepšim. Tako sam u Holandiji naučio da nasapunjane sudove nije potrebno ispirati. Ispraće se kasnije u ustima sa hranom, a hemijske supstancije abraziva obrazovaće novomilenijumski modifikovanu molekularnu građu čoveka. Naš kolega Kinez je pokušao da nauči kako postoje i duguljasti stolovi, i da ljudi tokom jela mogu da se dovikuju i prekidaju jedni druge ne bi li dodali hranu sa-jedniku, ali nije naučio. Tokom jela se šetao iza naših leđa i uzimao šta je hteo ne pitajući i ne uznemiravajući nikoga, barem ne rečima. Bez uznemiravanja možete se provesti i u diskoteci, nemom disku, gde svako za pet evra dobija slušalice i muziku samo za sebe, dok će i svi drugi posetioći moći bezbedno da đuskaju, zatvorenih očiju, svako, mlad i star, samo uz svoj mjuz. Mi, kao sveže budući roditelji, naučili smo da nije nužno decu odvikavati od sisanja palca. Tako možete sresti pozorišnu producentkinju od 23 godine koja sisa palac kada ne pije pivo. I obrnuto. Pije pivo dok ne sisa palac.

Holandiju iz aviona možete prepoznati u trenutku kad vidite oblake koji su raspoređeni u urednim kolonama. Kada pogledate dole, videćete da je sve isto kao i gore – pod konac. A šta sam stvarno radio u Holandiji? Moja tada još ne supruga i ja skovali smo pakleni plan da se u Holandiji venčamo, steknemo nekakvo pravo da duže ostanemo, ona da se porodi, dete automatski postane Holandanin/ka i mi steknemo novo roditeljsko državljanstvo u savršenstvu Prvoga sveta i evropskog prosperiteta! Ali, svaki pakleni plan, rekli bi teolozi, za razliku od užasno ostvarenih božanskih, nikada se ne odigra po zamišljenoj putanji. Odigralo se, zapravo, upravo po planu onih koji su nas pozvali. Radili smo po ceo dan, za tri nedelje spremili predstavu koja je za nedelju dana igranja unapred rasprodata i mi smo je odigrali četrdeset puta – po suncu, kiši, vetru... Zatim su nas ispratili

na aerodrom, ali tu smo uspjeli da umaknemo i ostanemo u Amsterdamu još nekoliko dana. U prijateljskoj poseti performerki iz Zrenjanina sa kojom smo u prethodnom milenijumu igrali dve predstave.

Ona je uvek tražila više. Za razliku od moje supruge kojoj je ples trans, i mene, kome je to bio eksperiment izazivanja konfuzije u mom i tuđim telima, njeno više odvelo ju je u jedan od svetskih centara kulture, gde je ona, upravo tih dana igrala predstavu o pripremi žene koja će se sa bombom u vagini samoeksplozirati i odneti mnoge živote sa svojim simboličkim porođajem u blesku božanski pravedne osvete. Uz neverovatno čudesan tekstualni podložak Ipakne Srajko, gde se tokovi svesti žrtve, dželata, teroriste, porodilje, dinamitare, žene... prepliću, Sanjka Klitrović je eksploitalisala surovu telesnost koja teži smrti, a tekst je bio projekcija uz znoj, suze i pomalo krvi i smeha. Da li će ikad i jedan umetnički performans ostaviti tako moćan utisak na publiku kao performans maskirane anonimne žene bombe? Prave seksualno bombastične pičke napunjene plastičnim eksplozivom!

Ta pitanja u Prvom svetu su zaista realna. Tamo negde, u njihovim kolonijama, za sada samo tamo, gde su njihove omiljene turističke destinacije, to se i dešava. Zato se u Amsterdamu desilo nešto čak i nama poznato. Spaljene su dve džamije. Ubijen premijer. Prethodno je ubijen reditelj čijeg se imena ne sećam, ubijen ispred kuće jer je snimio performans video. Kakav je to video rad zbog koga vredi ubiti nekog? Žena sa povezom preko lica, muslimanka dakle, ali sa povezom samo preko lica, a golih sisa, bičuje se i raskravljuje svoje inače skriveno, a sada umetničkim činom demaskirano telo, recitujući stihove iz Kurana. Smrtonosno moćno!

O Amsterdamu je previše pisano i svi već znaju dovoljno. O nenaoružanim policajcima u bermudama na biciklima, o kanalima i samo kanalima, o kofišopovima gde možete ne samo kupiti laku genetski modifikovanu drogu, već i semenje pejotla i drugih psihobiljaka iz celoga sveta, o crvenom kvartu sa toliko bliskim prostitutkama da im vidite dlačice, ostatke od ručka i bol u očima, o sjajnim muzejima gde će vam balkanska emigracija ljubazno uzeti obaveznu garderobu, o niskim kućama sa humanom politikom, ali u kojima su nehumano mali stanovi, o biciklima svuda i lopovima bicikala, koji će u nemogućnosti da skinu lanac koji vezuje točak za banderu, odvojiti i odneti ceo bicikl, a točak i lanac ostaviti, o klošarima, pravim narkomanima koji će vas manijački pratiti satima ako vide da ste izgubljeni turista, o...

Ostvro Terschelling na granici baruštine severno od holandskog kopna i opakog Severnog mora, sasvim je druga priča. Kada je oseka, skupi vodič će vas peške sprovesti po blatu do mainland-a, a trajekte prati mini sonarna brodica i navodi levo desno kroz mrdavi mulj.

Peščana dina u Severnom moru mesto je idealnog penzionerskog mira u skrajnutoj kulturi prividno nezavisnoj od protoka vremena. Niske kuće se zakonom grade isto kao i pre pet stotina godina, sa džinovskim prozorima bez zavesa, jer, Bože moj, šta ko ima da krije u blagostanju. Dvorišta su pedantna i njima se šetkaju uredno podšišani konji i obrijane koze, očešljane patke i depilirane kokoške. Slamnate figure dece obučene u pravu dečiju odeću vire kroz prozore, od spolja ka unutra. Prave dece skoro da i nema. Sva su u školi! I posle nastave ona prave večere uz sveće sa podmetačima od Brojgelovih reprodukcija, imaju probe rok bendova, druže se. Škola im je prva kuća.

Upoznavši dvojicu Jermena na prilično nemultikulturalnom ostrvu, stigavši tu kao izbeglice i još uvek se boreći za status ravnopravnih po dokumentima građana, a žarko željni ex-komunističkog društva, da bi sa njima pričali na ruskom i pili u društvu, jer Holandani piju sami kod kuća, pitali smo ih šta im najviše nedostaje. Oni su jednoglasno rekli da je to osnovno ljudsko pravo da zakolju jagnje koje gaje u dvorištu. Ovdje to niko ne sme. Ne sme ni da pomuže kravu i skuva mleko ili napravi sir. Sve mora, svaki izračunati litar procenjenog prinosa krave, predati centrali na sterilizaciju, a posle mleko od svoje krave kupiti u supermarketu.

Ispred jednog supermarketa zakucavamo se službenim kombijem u jedan privatni. Svi izlazimo napolje, i umesto psovki sleduje prijateljsko raspitivanje da li smo svi dobro. Dobro smo, hvala Bogu. Lepo ćaskamo iako smo žestoko slupali vozilo, mislim, sad ćemo na piće koliko se lepo solidarišemo i brinemo jedni za druge. Ali, ljubaznost se zaustavlja baš u trenutku kada bi mogla da se razvije u nešto bitno, iskreno, ljudsko.

Mi i dalje pokušavamo da se venčamo na ostrvu. Raspitujemo se u opštini, ambasadi, državi... sve je osmišljeno da mi, niti bilo ko drugi, ne može da ispuni svoj pakleni plan i postane građanin Prvog sveta. Jedini nam izlazi u susret protestantski sveštenik na ostrvu. Venčaće nas on u crkvi, možemo da mu napišemo šta da kaže na svadbi, šta god. Kao svaki glumac, čovek traži gažu. Naravno, nikakav državno važeći dokument nećemo dobiti. Kad se setismo da je Luter mastionicom gađao đavola u ogledalu i još ponekih istorijskih anegdota, lako odustajemo od glumatanja bez realnih papira i rešavamo da barem spremimo ručak za našu i još jednu trupu sa kojom delimo motel. Tražimo piliće da ih kuvamo u vinu sa suvim voćem. Cele piliće? Da. Sa kostima? Može. Donose nam pola tuceta sveže živinske klanovine i svi se zgražavaju dok ih ja sečem, čerečim, gulim kožu, jer to nikada nisu videli. Ja se zgrozim kada saznam da su svi pilići na ostrvu oboleli od salmonele, ali je to svima okej, jer se samo prokuva meso i nema više bolesti. Dugo perem ruke tonama sapuna i pazim da ne ližem prste. Jebeš takvo kuvanje. A jebeš i bezukusnu poliuretansku piletinu. Kako god da izgleda kao pile, to nije, ili se nije hranilo ničim sa ovog sveta. Ni južnoafričko, kolonijalno bursko vino nije pomoglo, kao ni španske suve kaj-sije iz staklenika.

Neka bude dosta rečeno o prateće festivalskim, tj. producirano životno kulturnim aspektima Holandije. O produciranim umetničkim delima i modelima, u sledećem nastavku.

OPASNOSTI PRIRODNE UMETNIČKE UTOPIJE

Bugarska mi je posebno draga zemlja. Svaki put sam se zaljubljavao kada sam putovao tamo. Ponekad u svoje žene, ponekad u nečije, a katkada i ničije. Sve su imale nešto zajedničko. Bile su jedre i zategnute blede kože poput balona koji će zaškripati pod dodirrom. Jednom, umalo što ne oženih bugarsku princezu. Smejete se? Iz drevne prestonice Velikog Trnova. Najbolja glumica mlade generacije na kraju milenijuma. Sve zna. Sve radi. Sa posebnom radošću se prisećam naše višemesečne veze u kojoj smo vodili ljubav ama baš svakog dana. Smejete li se i sada?

Ali, putovanja Bugarskom počecemo u novom Milenijumu.

Četiri i po milenijuma posle Orfejevog silaska u podzemni svet da pesmom iskuku-mavči Euridiku i na kraju zabrlja svojom plahovitošću, eto i mene na istom mestu. Pored bujice koja nosi alpiniste da se nikada ne vrate, o čemu svedoče brojne spomen ploče – grobovi bez leševa, stotine turista se hiljadama strmih stepenica spušta – u Had! Kako sam oduvek imao dobre odnose sa htonskim silama, ja sam se jednim bržim i manje strmim putem našao tamo kuda su svi krenuli – u pakao. Tu sam doživeo i kao performans izveo otkrovenja koje sam možda ne baš najjasnije opisao u pesmi Euridikin hod. Svi znamo da je Orfej svirao i nije se smeo okrenuti. Ali Euridika! Kakvo je tek bilo njeno iskušanje – biti oslobođena smrti?! Ona se isto nije smela okrenuti. Hodala je unazad prema svetlosti, vođena tihom lirom dragog, a ometana hiljadama duša koje žurno poput turista hrlje dole, u nepovrat. Hodala je unazad, osuđena da gleda jad kog je oslobođena, a vođena samo zvukom koji ne vidi, i u strahu da se suviše ne udalji, te izgubi Orfeja. Ali ni suviše približi, te ledima natrči na njega, prepadne ga i ubaci u zamku da se on okrene. A to se, zapravo, dogodilo.

Pred ovom pećinom sam gledao bugarsku srednjoškolsku predstavu Hazarski rečnik, gde sam se zapanjio sa kakvom ozbiljnošću i posvećenošću ovi mladi ljudi glume, a ne glutataju, uživljavaju se i veruju u svoje uloge. Ispred Orfejeve pećine u Rodopskim planinama, gledao sam projekcije na vertikalnim stenama kanjona uz koji sam se popeo jednog kišnog dana. Sve je počelo kao posledica režima ishrane na velikoj nadmorskoj visini kome sam podvrgao sebe – dijeti sastavljenoj samo od mleka i rakije. Na ostrvu Visu, kilometar i po niže, nasred Jadranskog mora, sprovodio sam sličnu dijetu, ali tog puta bez mleka. Provevši celo pre podne pod jednim krovčićem sa previše ljudi, a pritisnut kišom i vertikalnim ivicama klisure, pogledao sam nebo i rešio da, prethodnih dana se već krećući po pećinama mazeći tri Kerberove glave sa svoje tri ruke, odem baš tamo, u nebo, u slobodu od gravitacije.

Put je klizav. Rodopske planine pripadaju starim gromadama, one već tri milijarde godina tu džedže i postepeno se raspadaju, krte su, lome se pod prstima, retki niski borovi korenove pružaju samo kroz tananu mahovinu, ne možete se uhvatiti, iščupaćete ih lako. Ja se verem sa jedne strane litice, ne može, sa druge, suviše je klizavo, krećem sa treće, gnjuram kroz trnje, sandale mi spadaju sa bosih nogu, ja se nabeden rakijom i mlekom u pomamnu svemoć nosim dalje, sve više i više, kamenčić puca ispod mog prsta, odlama se i ja sa njim počinjem da se survavam niz klisuru. Ispod mene je nekoliko stotinama metara vertikalnog kamenjara, ja zaranjam dlanovima u kamen, kočim mesom, lepim se krvlju, jedna nogu mi odleti u stranu, udaram dupetom u stenu i ne primećujući bol primećujem da se sve okreće oko mene, da sam izveo kolut unazad na vertikalnoj litici, grlim stenu i zaustavljam se u mestu. Hvatam dah u sebe. Dole više ne mogu. Gore moram. Punim džepove krvavim sandalama i uspinjem se ko kroz ženu. Stižem. Mrak stiže tren za mnom. Uspevam samo da ugledam nepregledne šumovite vrhove koji su me odmah obeshrabrili da idem bilo gde dalje do najbližeg sela, gde me čeka moja žena, koja se razbolela jer nije htela da mi se pridruži u dijeti, već je poverovala da i ovom selu bogu iza nogu ima nešto od čega se ne možeš otrovati. Pratim zvuk gajdi i kroz svice i zvezde idem ka naselju. Kako sići? Ništa se ne vidi. Nazirem sipar, sitno belo kamenje napravilo

sebi korito posle skorih bujica. Sedam na dupe i derem bulju spuštajući se ka selu. Odjednom, lavinica kamenja koja se spušta preda mnom, nestaje sa kratkog vidika. Pokušavam da se ukopavam, ali samo stižem da usporim pred odronom, pomerim se malo u stranu i sa same ivice odrazim se snažno i uskočim u krošnju drveta. Silazim niz granje i stablo, osećam sigurno tlo pod sobom, vidim svetla hotela na ulasku u selo, šepam ka njima, ali ubrzo moram da trčim jer su me kerovi čuvari nanjušili i pojurili. Stižem kući i dočekujem svoju suprugu koja je smogla taman toliko snage da me pošteno kritikuje. Sve sam preživeo. Tek sam nekoliko sati kasnije, kada su se kraste skorile, počeo da osećam strah.

Kasnije u Bugarskoj, tačnije, dan pred početak 2003. godine, opet mi se desila situacija drastičnog planinskog rizika. Na Rili, na 2500 metara nadmorske visine, u planinarskoj kući bez grejanja i vode, ali srećom sa puno čistog snega okolo, do koje smo se namučili hodajući pet sati sa svom opremom za preživljavanje i hranom za nedelju dana, u predviđenom ambijentu, okruženi sa sedam zaleđenih jezera...

Najstrašniji je bio klozet. Morate da izađete napolje na minus dvadeset, otvorite vrata i ugledate dugi zavejani hodnik osvetljen samo tim snegom, iz čije dubine dopire najužašniji smrad raspadanja ljudskih ostataka. Nismo imali hrabrosti zakoračiti unutra. Srali smo i pišali u snegu dok nam se inje hvatalo za dupe i muda, a posle i po praznim sobama planinarskog doma, u stare novine kojima smo prethodno sušili cipele.

Veče pred novu godinu, uspeli smo se na Molitveni vrh, odakle su mlade Krišne, Bele sestre i slične spodobe gledale zvezde i slušale gajde. Ja sam prillegao na sneg i uživao, malo odremao, te osetivši da mi je već hladno, ustao sam, ali opušteno, prebacivši noge preko glave do klečećeg položaja, a ne shvatajući da više ne stojim na tlu, već snežnom nanosu koji visi nad liticom. Samo sam propao. Gledao sam kako planina juri gore. Mozak se ubrzao, slično kasnije, kada su me udarila kola i kada sam u sloumoušnu gledao kako prelećem preko njih a naočari za sunce se odvajaju od moje glave pod dejstvom centrifugalne sile, padajući niz planinu mislio sam kako ne smem da pogledam dole, jer čim bacim pogled, glava će mi preturiti ravnotežu i verovatno ću za pogledom, koji se uvek vezuje za čvrste objekte, glavom rascopati stenu ili obratno, da se moram opustiti, pa šta bude. Istumban niz sneg i oštro stenje, shvatio sam da sam živ. Noga me je užasno bolela, i zapomagao sam za pomoć. Bele sestre koje su prvi put u životu videle kako čovekovo telo samo nestane u trenu, prenosile su poziv za pomoć glasovima punim oduševljenog smeha situacijom da se neko dematerijalizuje, te im ni moja supruga nije poverovala, a jedna, Teodora, napupela i mekana, blesavog pogleda, studentkinja Sanskrita, spustila se okolo do mene i zagrejala me saosećanjem i setrinskom ljubavlju. Plakao sam kao dete što to nije uradila moja supruga, već neka tamo, lepotica jedna.

Povratak u civilizaciju bio je još luđi. Moja supruga i ja odvojili smo se od ostatka grupe, spuštali se nekim našim prečicama, kroz velike borove i jele, po krupnom snegu, lunjajući tamo amo. Stigli smo taman kada su svi, čekajući nas, propustili i poslednji prevoz u civilizaciju, zabrinuti da li smo uopšte živi. Živi smo krenuli, ali se i sa mrakom vreme počelo veoma živo menjati. Sneg se pretvorio u pljusak, a mi smo hodali putem niz planinu, kroz potoke ledene vode, dok nam sve stvari koje smo nosili na sebi, od čarapa do gaća, i do svih stvari u rančevima, nisu bile kompletno mokre. Skakali smo i brčkali se u ledenim potocima, gnjurili glavama u zaleđene bare i smejali se, nismo mogli biti mokriji.

Ušli smo u prvi motel, skinuli se u hodniku goli, osušili i zagrejali te dogovorili prevoz do Sofije za nemale pare. Toliko smo bili izgubljeni da smo u kombiju zaboravili i kameru, a još u motelu i prsten, te kad smo posle nekoliko dana to shvatili i obratili se moteldžijama i prevoznicima, dobili smo sve nazad. A na kasetu su oni u međuvremenu snimali i lokalnu svadbu.

Dva puta smo kasnili na voz. Jednom, još u prošlom milenijumu, zajeli smo se u restoranu, a nismo ni želeli da odemo, pa smo pravili predstavu jureći i kasneći na voz, lomajući se niz stepenice kolodvora. Drugi put smo zakasnili na voz i rešili da uzmemo taksi i vozimo se do granice, te tamo uskočimo u voz i nastavimo dalje. Taksista sa kojim smo se pošteno iscenjkali, dovezao nas je donekle i rekao da je granica odmah iza žbuna. Mnogo smo žbunja prošli do granice, noseći stvari, poklone, hranu i alkohol, ogromni duborez Hrista Hristova koji sada visi na zidu dnevnog boravka naše seoske idile, te kad smo i prošli bugarsku granicu, na zaprepašćenje carinika kako to sve peške vucaramo, rekli su nam da ne možemo nigde drugde u voz, nego u Dimitrovgradu, dalekom deset kilometara teške vuče.

Najopasnije iskustvo u Bugarskoj desilo se ipak u tramvaju. Stigavši na kolodvor, ili garu, čak smo kupili karte, ali ušavši u tramvaj nismo ih otkucali. Seli smo, ja sa dva ogromna ranca, jednim na leđima i jednim na grudima, jedva sam se ugrao sa njima u sedište. Upali su kontrolori. Ja sam se na engleskom pravio da ne znam da kartu treba poništiti, pretili su mi policijom, a na kraju, kako sam se čvrsto držao svoje uloge, što ih je vrlo nerviralo, posebno jer im nisam nudio nikakav mito, počeli su da me šamaraju i vuku za bradu, pljuju u lice, a ja od rančeva nisam mogao ni da mrdnem, tako da su ridžovani besni sišli iz tramvaja, dok sam ja nastavio da se natovaren, dalje klackam Bugarskom.

SUPKULTURE UŽITAKA I NEUŽITAKA

Sedim u klubu Melin u Zagrebu i izvodim performans Jedan savet jedno pivo, od podneva do tri ujutru. Još u jedanaest sam popio i jedno pivo da se zagrejem i posavetujem sebe. Svako ko mi kupi pivo dobiće mudar savet i pomoć u životu. Na sreću po posetiocima, oni uglavnom znaju da savet mogu dati i sami sebi, a uz pivo se mogu i ubediti u njegovu tačnost. Na moju sreću, ja imam pravo na jednu besplatnu gajbu. Tako, ako mi se pojavi neko dovoljno mudar da mi ne može kupiti pivo, ja ga barem mogu častiti i pivom i savetom. Posle petnaest sati i nešto više piva, udrvenjenih guzova i mozga, hodam sat vremena do kuće prijatelja Krala Nitkovića. Čudno, ali ne osećam se ni prepit, jer, svakog savetoprimca sam, kao i svaki fatalista, morao ozbiljno da shvatim – prihvatim, osetim, razumem, razmislim, ponudim savet, utehu, ljubav. Adrenalin mišljenja sagorevao je tupi pivski alkohol brže nego što sam se nadao.

Španski umetnik Havijer Nunjez Gasko, koga sam već pominjao, izvodio je nesličan performans sa pivom. On ne voli da pije i to mu je bio pokretač da se suoči sa pijanstvom. Snažna katolička svest sazdana od zabrana i prekršaja, suočila se sa ličnom, a ne kulturnom zabranom. Tako je njegovo opasavanje flašama piva i ispijanje dok se ne ispovraća, postalo

hit po evropskim diskotekama, gde svi piju umereno i lepo se zabavljaju, osim umetnika koji pati za sve njih. Katolički, zar ne?

A ne voli ni da pije pivo! U kulturi pravoslavnih ateista, sumnjičavih lakovernika posebno, kojima sa radošću pripadam, pivo je zabava za autora koji sve može, čak i kada neće, ponekad i kad mora, često bez publike, koja se inače može zabavljati i sama. Divim se jasnosti prethodne rečenice. Na žalost svoju i potencijalne publike, više nisam izvodio ovaj performans, mada je izazovno upoznati se sa ljudima, koji će jeftino plaćajući dva pića, ipak postaviti pitanja koja ih se stvarno tiču: ljubav, novac, posao, ispiti na fakultetu. Pivo će zatim omehurićati poput svoje pene i zlatni savet se popiti u međusobnom razumevanju.

Zagreb najlepše pamtim po žurci uz muziku trubača i srči do kolena u skvotiranom bivšem skvotu, klubu Atak. Posle nedelju dana depresivnog pivovanja uz prateće kulturne sadržaje, jedan od kulturnjaka izvadio je dozu primarnog otadžbinskog ludila – plastičnu flašu majke rakije. Nismo ni stigli gde smo krenuli, a sve se okrenulo na glavce. Ili smo to mi, dubeci na trepavicama, doleptirili u betonsku podrumčinu gde je šarena, moderno subkulturna mladež, puna želja za putovanjima, ljubavlju, iskrenošću i plesom, ili mi se to sve učinilo od kanabisa, skakala uz muziku made in materina, koju prezrivo ne slušam ni kada moram. Darodavac plastične rakije spazio je gomilu pivskih flaša uredno zagajbanih u čošku, poređanih do plafona. Razbijena je prva flaša. Kritična masa uz trubače je pokrenula domino efekat razbijačine...

U Zagrebu sam bio toliko puta da se više ni ne sećam kada se šta dešavalo.

U još jednom, starijem skvotu, po ciči zimi, došli smo u staru kuću bez prozora. Samo improvizovani kartoni ograđivali su pogled od nekoćnjeg radničkog naselja. Zdravo načvakani pokvarenog ekstazija skakali smo uz baterijama hranjenu muziku DiscipinAKitchme i Chemical Brothers. Uskoro, sve devojke iz društva su nestale. Momci su ležali na iščupanom automobilskom sedištu u čošku i pokriveni dekom, smenjivali se kraj jednog momka. Ja sam, sam, skakao uporno uz muziku želeći da isplešem otrove iz tela i ostanem svestan kako bih sutra stigao na voz za Beograd, dok mi je i viza važeća. Jedan od momaka priupitao me je da li i ja želim da mi drugi u čošku izdrka. Nema to veze sa seksom, kaže on, to je onako, drugarski, pankerski. Iako panker još od osnovne škole, sa ovim supkulturnim običajem nisam se još susretao. Morao sam teška srca i postidjen svojom nesolidarnošću da odbijem ovu prisnu drugarsku inicijaciju...

Oduvek sam se oduševljavao supkulturnom ozbiljnošću u Zagrebu. Skinshedi su zaista to. Čelavi su i sve mrze, tuku se, prave sranja. Pisci se ponašaju kao ozbiljni pisci, anarhisti su neuredni i žive po skvotovima noću, na ulicama danju, hiphoperi sede po prometnim haustorima i đuskaju uz muziku sa džinovskih kasetofona. Sve izgleda kao na filmu – odeća, pokreti, stavovi, rečnik. Da ne poveruješ. Svi veruju u svoju supkulturnu identifikaciju. Svi veruju da je kultura moguća. Pripadnici jedne supkulture solidarno se protiviraju drugoj supkulturi.

U Srbiji hiphoperi žive u ekskluzivnim kućama, imaju zaposlenja i vode uredan život, skinhedi rade za policiju, anarhisti su najbolji studenti i okupana deca svojih roditelja, slam poezija se izvodi isključivo u najstrožem centru prestonice. Srbi smo svi protiv svih, a najprotivniji smo protiv bližnjih. Protiv i samog zametka kulture. Još je Laza Kostić pre više

od sto godina pisao kako je u razgovoru sa jednim ruskim diplomatom posle Berlinskog kongresa, konkretno posle aneksije Bosne od strane Austrougarske, predložio da bi ova zapadna imperija trebalo sledeće da okupira Srbe. Laza se patriotski pobunio. Pa on je Srbin koji živi u Austrougarskoj. Ne Vas, odgovorio je diplomata, one južno od Save i Dunava. Njima bi dobrodošlo sto godina pod austrougarskom kulturom, da se vaspitaju, valjda. To se još nije dogodilo. Vele ljudi da se i turska imperija raspala kada su se spetljali sa Srbima. Posle toga, niko nije hteo da uzima odgovornost za Srbe. Ostavili su nas domaćim mučiteljima. Oni će to sigurno najsurovije da obave.

Da se vratimo u Zagreb. U Zagrebu sam se najviše smejaao srpskim komedijama – lezbejskoj travestiji kursa mršavljenja i religioznom času koji je usred Zagreba učio publiku da se pravoslavno krsti na tako duhovit način da su i posetioci koji su došli da isprovociraju sukob, najradosnije učestvovali u ovoj sprdačini. Još jedna sjajna komedija. Dvojica tipova, mislim Riječana, napuhali su se helijumom iz prsta balonastog tasmanijskog đavola i piskavim glasovima čitali ljubavna pisma koja su im slale razne devojke. Preterano premetanje patetičnog konteksta u ironični. A najviše sam se bio zgadio srpskom pijanom debiliranju nazvanom Idrol Gladnih.

I policija u civilu nas je jednom pretresla u parku. I našao sam u kanti za đubre tada još neobjavljen album Eda Maajke, požvakao 2000 žvaka i izlepio celog sebe, suprugu, prostor i nešto malo publike, upoznao divne ljude, spavao po krevetima, foteljama i patosima, osetio distancu institucionalne kulturnosti, začuđujuću pogotovo za nekoga iz bahate srpsko imperijalističke pozicije, koji kad je rođen to je bila jedna zemlja pa se i danas oseća u Zagrebu kao u Zemunu ili Sarajevu ili Nišu, predlagao sam ja i zagrebačkim anarhistima da oni na spomeniku Banu Jelačiću ispišu ovo je sveta srpska zemlja, a ja u Zemunu ovo je sveta hrvatska zemlja, no anarhisti ne žele dirati spomenike... Ali za kraj ću opisati jedan strašan događaj koji ne smem ni da objašnjavam, jer nemam reči, ma koliko se trudio da ih nađem u demaskiranju kulturnih obrazaca.

Prolazimo moja supruga Oglu, pesnik i gitarista Vunenyh Nadim i moj kum pevač Straight Jackin-a llicom i suprotnom stranom piče trojica ogromnih ćelavaca obučenih u crno, tako energetično i snažno da smo se zahvalili Bogu što smo na našoj strani ulice. Stotinjak metara dalje stoji tramvaj razbijenog stakla i srča rasuta po ulici. Desetak metara dalje, čovek se na kolenima vuče po pločniku, cepa plakate sa vrata haustora i njima briše krvavu glavu. Ne bih voleo ovo da vidim, niti bilo ko, više nikad, i nigde.

PUT U PORODILIŠTE

Stigavši u posetu roditeljima u idilični soliter na superhumani petnaesti sprat, dreka me užasno iznervira. Pogledam kroz špijunku i vidim otvorena vrata stana dijagonalno. Majka, koja inače radi u policiji, stoji i piskavom dernjavom tera svog golog golcatog desetogodišnjeg sina da izađe u hodnik. On plače. Ona u viku počinje ubacivati ucene. Hoćeš da me slušaš? Hoću, jeca dete. Oćeš napolje sada tako go? Neću, kroz plač jedva čujem. Ne mogu da verujem da su vrata i dalje otvorena. Pošto mu je oprostila nago iz-

bacivanje u hodnik, ona mu izvlači obećanja da će je slušati, da će biti dobar, da neće praviti gluposti, da će učiti... svako pitanje naglašavajući udarcem nečim tankim što oštro fijuče, useca bol i cedi suze detetu... možda je prut, možda antena...

Nažalost, ovakve scene čujem i viđam skoro svakog dana kad sam u poseti svojim roditeljima. Ne znam šta da činim. Da zovem neku (ne)odgovornu vlast, da u najboljem slučaju lišim već izmaltretiranu decu jedine, a lude i opasne majke? Da navučem na sebe osvetu nekoga ko radi za policiju?

Nezahvalno je biti roditelj u Srbiji. Stidim se što to kažem jer je postati roditeljem najveći blagoslov na svetu. I najveća čast. I najveća odgovornost. Ali, ako moja supruga i ja možemo svom detetu priuštiti nežnost i ljubav, zar je moramo u mnogim trenucima preputiti društvu i ljudima kojima je onakav, goreopisani komšijski, a možda i još gori porodični i međuljudski odnos, normalan? Ova žena svakodnevno maltretira sve svoje četvero dece.

Pripremati se za roditeljstvo isto nije lako. Voditi trudnoću, raditi redovne analize, truditi se da majka i beba sa najmanje moguće stresa prođu kroz društvene maltretmane... može se sa parama u privatnim laboratorijama i sa lekarima posle smene. Naravno, u Srbiji je još uvek nedozvoljen porođaj u kući, što je skoro svuda u svetu normalno. Ovdje je to ravno nesrećnom slučaju posle koga se dete mora odvesti u porodilište. To nam otkriva da se smisao porođaja krije u društvenoj kontroli od početka, mnogo više nego u rađanju zdrave i voljene dece. Otkriva nam se i duboko utemeljena negativna selekcija i raspad svake stručnosti. Niko nije to što se predstavlja da jeste. U Srbiji, zapravo, svi glume. Doktori glume da mogu da leče (a jedino znaju da prate propisane procedure i prepisivajući lekove povećavaju zaradu farmako industrije), političari glume da vode državu (a samo zamazuju oči da bi nekolicina mafijaša kojima se političari i ulaguju mogli da pljačkaju svačiji rad), sveštenici glume da su bliže Bogu (možda brže stignu svojim audijima kupljenim od neoporezovanih para, poput Al Kaponea samo što im neće sledovati zatvor već ugled), službenici glume da obavljaju usluge građanima (a zapravo rasteruju ljude od zagarantovanih im prava), umetnici glume, a da ne umeju ni prst u prkno da umetnu. Svi se samo pretvaraju da rade svoj posao. A ako nešto probate da uradite, shvatićete da se ništa neće desiti. Nikada. Mi smo tek sa šest meseci naše bebe, i to slučajno, doznali da imamo pravo na porodiljski dodatak, neku vrstu minimalca za majku tokom godinu dana. Kada smo pokušali da ovo normalno pravo ostvarimo, slali su nas sa jednog šaltera na drugi, tražili nam dokumentaciju, ali nisu znali da nam kažu od kojih dokumenata bi ta dokumentacija trebalo da se sastoji, jedni su tvrdili da možemo da dobijemo, drugi da ne možemo, treći da će se taj zakon sprovoditi tek kada naša beba napuni dve godine pa će biti kasno, neki ovo, neki ono, ali nijedan od pravnika koji rade u službama koje se bave ovim pitanjem, službama, zavodima, domovima... tako komplikovanih naziva, nije ni pročitao zakon. Na kraju, pošto smo se razboleli od muke, nerviranja i obijanja kancelarija i odbijanja službenika čiji je posao da nam pomognu da svoje pravo ostvarimo, izborili smo se samo zahvaljujući ljubaznosti jedne jedine službenice, koja je samo i radila svoj posao, dok je, u ovom slučaju, njih dvadeset sedmoro ometalo najnormalniju i legalnu stvar.

Oglava i ja smo bili zainteresovani da se naše dete rodi u vodi. Mnogo je logičnih razloga za to. A samo jedan nelogičan zašto se kod nas žene ne porođaju u vodi iako po-

stoji u čitavoj zemlji, čak, jedna jedina kada koja tome služi. Detetu može ući voda u pluća (iako su mu već pluća puna tečnošću gušćom od vode) te se može prehladiti, kažu stručni lekari. Kao i mnogo šta što u Srbiji postoji, a liči na normalan svet, zapravo, samo liči. Ekonomija, školstvo, zdravstvo... samo liče na to, ali zapravo nisu. U kadi koja služi za porođaje, porodilja može da se na veliko insistiranje izležava, ali do porođaja. Onda mora na suvo.

Mi smo imali sreću da sam ja insistirao da prisustvujem porođaju. Mnogi su me zaplašivali: roditelji, prijatelji, rodbina... To je strašno, šokantno, traumatično, da ću pasti u nesvest. Nikada u svom kratkom životu nisam bio pribraniji i prisutniji, nikada se nisam osećao tako bitnim, nikada do tada nisam osetio istinsku divotu življenja, kao u trenutku kada se dete rodilo. Zaplakao sam od radosti.

Kada suprug prisustvuje porođaju, onda se žena ne porađa u ležećem položaju na uskoj stolici sa podignutim nogama, već je u posebnoj sali sa mega kompozitnim krevetom koji ima daljinski upravljač i pedesetak pozicija, čak i plakati sa pedesetak položaja u kojima se trudnica može porađati. Mislite li da naši doktori koriste ijedan od tih položaja? Koriste jedan, uvek isti, ležeći, koji doduše, nije najlakši za ženu i bebu, ali je najlakši za doktora.

U porodilištu je najbolje platiti jednom doktoru da vas nadgleda i prati. Inače, ako ne želite ikoga podmićivati, doživete da vam svakih osam sati, novi dežurni lekar kaže nešto drugo. Jedan kaže treba transfuzija, drugi onda da ne treba. U međuvremenu moja supruga postala je toliko anemična da su se čudili kako je uopšte živa. Shvatili smo tada, po ko zna koji put. Što manje zavisíš od neke institucije, uniforme, sive, crne, bele ili maskirne, manje su mogućnosti da te upropaste, krijući svoj nemoral i neznanje iza autoriteta i procedure koja je za sve ista, tj. nemoguća, jer niko ne zna kakva je procedura u pitanju, sve dok se vi ne pozovete na mito. Onda sve može biti u redu, procedure više ne postoje, ali da ipak sve sami uradite. Ali zakon ne dozvoljava da bilo šta radite bez dozvole državne administracije. I tako u krug besmisla...